

Дисертацією є рукопис. Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України заслужений діяч науки і техніки України
ХАРИТОНОВ Євген Олегович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідуючий кафедрою цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
ЛУЦЬ Володимир Васильович,
Академія муніципального управління,
завідуючий кафедрою цивільно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
МАЙДАНИК Роман Андрійович, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідуючий кафедрою цивільного права;

доктор юридичних наук, професор
ШИШКА Роман Богданович,
Юридичний інститут Національного авіаційного університету,
завідуючий кафедрою господарського права і процесу

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема розробки теоретичних основ регулювання цивільних відносин завжди гостро стояла перед цивілістами. Одна з найзначніших подій у сфері приватного права України – прийняття її уведення в дію Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), який ґрунтується на випробуваних століттями принципах, методах і способах регулювання майнового обороту.

Оновлене цивільне законодавство вимагає переосмислення багатьох теоретичних проблем цивільного права, оскільки фундаментальні питання вітчизняної цивілістики отримали розробку в період дії старих цивільних законів. Нині виникла нагальна необхідність у науковій оцінці процесів трансформації діючого права, що відбуваються.

На сьогодні актуальною проблемою науки цивільного права є визначення основних положень про зобов'язання на єдиних методологічних засадах. Законодавство, що регулює зобов'язальні відносини, настільки велике за обсягом, що формування його на різних методологічних, концептуальних засадах створює загрозу для успішного розвитку економіки, а отже, і розвитку країни в цілому.

Багато вчених розглядали ті або інші аспекти вчення про зобов'язання: виконання зобов'язання, припинення зобов'язання, зобов'язання відшкодування шкоди тощо. Зокрема, будувалися різноманітні концепції з досліджуваних питань, розглядалися загальні положення зобов'язального права, але в межах досить вузьких завдань, які науковці ставили перед собою. Показовим є той факт, що розділи підручників і навчальних посібників із найпринциповіших питань зобов'язального права, таких як поняття зобов'язального права як гідгалузії цивільного права, поняття, ознаки, елементи зобов'язання тощо відзначаються крайньою лаконічністю.

Саме тому загальна концепція зобов'язання у цивільному праві має бути досліджена через осмислення методологічного, систематичного, історичного й лінгвістичного значення цієї категорії. Крім того, потребує вирішення питання відмежування цивільно – правових зобов'язань від інших подібних відносин, а також застосування терміну «зобов'язання» в інших галузях права.

Предметом дисертаційного дослідження є методологічні засади правового регулювання зобов'язань у цивільному праві України.

Методи дослідження. У процесі дослідження загальних положень про зобов'язання було використано діалектичний метод пізнання правової дійсності. Крім того, використовувався метод системно-структурного аналізу, застосування якого дозволило розглянути зобов'язання як елемент правової системи, що знаходиться у процесі постійного розвитку, і визначити його місце в системі цивільно-правових відносин, проаналізувати структурні та змістовні особливості зобов'язальних правовідносин (підрозділи 3.1, 3.2, 5.1-5.4).

У рамках зазначеного методологічного підходу використано також формально-логічний метод, за допомогою якого досліджувалися законодавство щодо загальних положень про зобов'язання, практика його застосування, визначено правову природу зобов'язань і зобов'язального права (підрозділи 2.1, 3.1, 3.3). Цей метод був використаний під час дисертаційного дослідження з урахуванням принципів формальної логіки, сталих логічних закономірностей для формулювання логічно правильних висновків та пропозицій щодо визначення поняття зобов'язання (підрозділ 3.3). Методи аналізу та синтезу були використані для здійснення виокремлення з тих чи інших концепцій, думок стосовно певних галузей права та законодавства з метою їх ретельного вивчення (за допомогою методу аналізу) та поєднання їх у певну концептуальну систему (за допомогою методу синтезу) для дослідження категорії зобов'язання у цивільному праві (підрозділи 2.1, 3.1, 3.3). За допомогою методу порівняльного аналізу з'ясовано особливості зобов'язань на різних етапах їхнього розвитку, а також порівняно зобов'язальні правовідносини з іншими видами цивільних правовідносин, акти вітчизняного законодавства із законодавчими актами зарубіжних країн щодо специфіки формулювання зобов'язання та його елементів (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 4.1-5.4). Історичний метод використано для встановлення закономірностей і тенденцій розвитку зобов'язальних відносин (підрозділи 2.1, 3.1).

Результати догматичного (логічного) аналізу використані при формулюванні висновків і пропозицій у дисертації з урахуванням вимог відносно визначеності, несуперечливості, послідовності й обґрунтованості суджень в межах загальнотеоретичних і цивільно-правових конструкцій.

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки спираються на норми Конституції України, актів цивільного та господарського законодавства України, а також актів цивільного законодавства зарубіжних країн (Азербайджанської Республіки, Бразилії, Грузії, Еквадору, Іспанії, Італії, Канади, Колумбії, Мексиканських Сполучених Штатів, Нідерландів, Німеччини, Перу, Португалії, Республіки Молдова, Республіки Таджикистан, Республіки Узбекистан, Російської Федерації, США, Туркменістану, Франції, Чилі), досвід яких у сфері правового регулювання зобов'язальних відносин може бути використано в Україні. Інформаційну та емпіричну основу дослідження також становлять матеріали практики загальних та господарських судів України, довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням зобов'язання як цивільно-правової категорії, засад правового регулювання зобов'язальних відносин на підґрунті сучасних досягнень методології (теорії) цивільного права України.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну та теоретичне і практичне значення:

вперше:

обґрунтовано необхідність розробки загальної концепції зобов'язання у цивільному праві на підґрунті методологічного, систематичного, історичного й лінгвістичного значення цієї категорії;

обґрунтовано поняття зобов'язального права як підгалузі цивільного права, що регулює цивільний оборот, тобто відносини з переходу від одних осіб до інших матеріальних та нематеріальних благ, які набувають форми цивільного зобов'язання, на підставі договору та інших зазначених у законі підстав. При цьому обґрунтовується необхідність відмовитися від застосування у цьому визначенні понять «товар» та «економічний/товарний/ майновий оборот», замінивши останні на «цивільний оборот» (який включає економічний оборот та оборот немайнових благ);

обґрунтовано розуміння цивільного зобов'язання як динамічного цивільного правовідношення, що опосередковує переміщення матеріальних і нематеріальних благ у цивільному обороті, в якому боржник зобов'язаний учинити на користь кредитора певну дію (дії) майнового або немайнового характеру чи утриматися від певної дії (дій), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (обов'язків), або обидві сторони виступають щодо одна однієї кредиторами (відносно прав) і боржниками (відносно обов'язків);

розмежовано поняття «немайнове зобов'язання» («зобов'язання із немайновим змістом») та поняття «зобов'язання з немайновим інтересом». Визначено, що об'єктом немайнового зобов'язання є дії боржника, які носять немайновий характер, або утримання від дій (останнє завжди носить немайновий характер), а метою зобов'язання є задоволення нематеріальних інтересів учасників цивільного обороту;

доведено, що наслідками порушення немайнового зобов'язання може бути: 1) виплата неустойки, якщо вона передбачена умовами договору; 2) відшкодування збитків, якщо такі виникли у кредитора; 3) виконання зобов'язання за рахунок боржника здійснено класифікацію зобов'язань, об'єктом яких є «передача» залежно від конкретного предмету, мети й результату передачі, та встановлено, що зобов'язання може бути спрямоване на: 1) передачу стороною у власність іншій стороні речі, а також передачу права; 2) передачу іншого речового права; 3) надання стороною в користування іншій стороні речі; 4) інші види «передачі» (видачу винагороди чи нагороди; компенсацію витрат; компенсацію завданої шкоди; компенсацію вартості набутого чи збереженого майна без достатньої правової підстави); 5) повернення майна його власнику у зобов'язаннях, які виникають у зв'язку з набуттям або збереженням майна без достатньої правової підстави;

систематизовано різновиди визначеності об'єкту у зобов'язанні та виявлено випадки визнання зобов'язання таким, що виникло, якщо об'єкт не повною мірою визначений: 1) об'єкт точно визначений в якості унікальних чи індивідуалізованих дій; 2) об'єкт визначений генерично; 3) обсяг обов'язку боржника може бути встановлений тільки в загальному вигляді (зобов'язання з невизначеним обсягом вимог – алеаторні), але у зобов'язанні встановлюються критерії визначення конкретних сум, послуг на стадії виконання зобов'язання; 4) об'єкт визначений в якості альтернативного обов'язку;

розмежовано різні значення поняття «боргу» у ЦК України та зроблено висновок, що законодавець вживає термін «борг» у ЦК України в сенсі: по-перше, «обов'язок» (ч. 3 ст. 44, ч. 4 ст. 124, ст. 605, ч. 2 ст. 191, ч. 1 ст. 1053, ст.ст. 366, 520, 555, 559, 1238, 1281, 264; по-друге, «зобов'язання» (ч. 2 ст. 124, ст. 1043, ч. 1 ст. 149); по-третє, певна кількість грошових коштів (ст. ст. 537, 554, 625, 966, 1084). Доведено необхідність замінити у ЦК України термін «борг», якщо воно не вживається в сенсі обов'язку боржника, на інші терміни: зобов'язання, грошове зобов'язання, сума грошових коштів – за змістом тієї чи іншої статті ЦК України;

доведено, що боржник має декілька правоможностей, що прямо не кореспондують обов'язкам кредитора, але передбачені у ЦК України (в широкому розумінні кредитор теж є зобов'язаним, він має сприймати (терпіти) наслідки цих правоможностей): боржник може виконати зобов'язання нотаріусу, у випадках, передбачених ЦК України (ст. 537), затримати виконання зобов'язання (ч. 4 ст. 545), відстрочити виконання зобов'язання на час прострочення кредитора (ч. 2 ст. 613); не сплачувати проценти за час прострочення кредитора (ч. 4 ст. 613);

обґрунтовано необхідність визнання виникнення зобов'язання у випадку недобросовісного ведення переговорів про укладення договору та розміщення відповідних норм не серед норм про укладення договорів у ЦК України, адже зобов'язання, що виникло, має недоговірний характер, а у ч. 2 ст. 509 ЦК України, яка встановлює підстави виникнення зобов'язань. Обґрунтовано, що у випадку виникнення відповідного зобов'язання воно має обмежуватися тільки відшкодуванням реальних збитків та тільки за умови доведеної вини при недобросовісному веденні переговорів про укладення договору;

доведено, що принцип співпраці між сторонами як принцип виконання зобов'язання поглинається принципом справедливості, адже його зміст полягає в тому, що сторони мають справедливо поводитися з іншою стороною, а принцип економичності виконання зобов'язання поглинається принципом належного виконання. Обґрунтовано, що принцип економичності не є принципом зобов'язального права, а є індивідуальною особливістю вузького кола договорів (підряду, комісії, управління майном тощо);

удосконалено:

положення про функції зобов'язального права, до яких віднесено наступні: 1) посилення правового захисту інтересів добросовісних учасників цивільного обороту; 2) закріплення і правове регулювання відносин цивільного обороту (економічна функція зобов'язання); 3) стимулювання досягнення тих цілей, на які було спрямовано встановлення зв'язків між суб'єктами цивільного обороту;

тезу про те, що специфіка зобов'язання як цивільного правовідношення полягає в тому, що воно: 1) в основному опосередковує процес переміщення благ; 2) завжди встановлюється з конкретним суб'єктом; 3) містить, як правило, обов'язок учинити певні активні дії, але може включати й пасивні дії, в окремих випадках – включати тільки пасивні дії; 4) не створює обов'язків для осіб, які не беруть участі в них як сторони; 5) має специфічний об'єкт та предмет; 6) має специфіку змісту суб'єктивного зобов'язального права, який завжди є правом не на свої власні, а на чужі дії (боржника); 7) має особливий зміст (право

вимоги та борг); 8) встановлюється, як правило, на певний або визначений термін, тобто з розрахунку на подальше припинення; 9) передбачає застосування особливих способів примусу до порушника при порушенні зобов'язання;

тезу про те, що визнання зобов'язання як елементарної схеми «обов'язок на одній стороні, право – на іншій» призводить до штучного розриву єдиних за своєю метою зв'язків учасників цивільного обороту, тому більш ефективним для цивільного обороту є визнання існування складного правовідношення, яке можна називати єдиним терміном «зобов'язання»;

розуміння об'єкту та предмету зобов'язання: об'єктом зобов'язання є те, на що спрямовані права й обов'язки учасників зобов'язання, тобто ті дії, здійснення яких (чи утримання від яких) кредитор має право вимагати від боржника; предметом зобов'язання служать ті матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких сторони вступають у відносини й на які спрямовані їхні дії;

положення про вимоги до дії як об'єкту зобов'язання, а саме, дія має бути: 1) здійсненою (можливою фізично); 2) юридично можливою чи правомірною; 3) мати цінність для кредитора, тобто кредитор має мати в її здійсненні інтерес (майновий чи/та немайновий); 4) достатньо визначеною;

положення про те, що залежно від мети зобов'язання слід розрізняти такі акти утримання від дії як об'єкту зобов'язання: 1) спрямовані на більшу ефективність та зручність використання певної речі; 2) спрямовані на створення можливості користування річчю; 3) спрямовані на утримання від користування річчю чи використання цього майна у своєму інтересі (перевізник і зберігач не мають права користуватися переданим їм для виконання договору майном); 4) спрямовані на побудування ефективних конкурентних відносин (утримання від конкуренції, утримання від укладення договору комісії з іншими особами);

тезу про те, що право на захист у випадку порушення зобов'язання не входить до змісту права вимоги, оскільки при порушенні зобов'язання виникає нове зобов'язання зовсім іншого типу – охоронне зобов'язання, яке направлене на відновлення прав потерпілої особи;

положення про те, що можливим є встановлення зобов'язання відносно декількох об'єктів: сполучні (зобов'язання з простою множинністю об'єкту), альтернативні (об'єктом зобов'язання є декілька окремих дій, з яких тільки одна має бути виконана, за вибором однієї зі сторін зобов'язання) і факультативні зобов'язання. Ефективне застосування останніх поставлене під сумнів, оскільки від альтернативного зобов'язання факультативне зобов'язання відрізняється повною визначеністю, безальтернативністю об'єкту і предмета виконання, але ця визначеність нівелюється правом замінити предмет виконання, а у кредитора, якщо боржник прострочить виконання зобов'язання, немає можливості вимагати здійснення іншої дії, крім основної;

тезу про те, що обов'язки боржника з надання можна поділити на основні та додаткові. Основні обов'язки з надання фактично формують зобов'язальне правовідношення як окремий різновид і є визначальними для класифікації різних типів зобов'язань (передати товар, здійснити і передати роботу, надати послугу тощо). Додаткові забезпечують порядок виконання основних обов'язків та характеризуються тим, що не мають зустрічних обов'язків. При цьому і основні, і додаткові обов'язки кореспондують правам вимоги кредитора;

набули подальшого розвитку:

теза про те, що до кредиторських обов'язків відносяться обов'язки кредитора: по-перше, прийняти належне виконання, запропоноване боржником; по-друге, на вимогу боржника вчинити передбачені ЦК України дії, що підтверджують виконання; по-третє, вчинити передбачені договором чи законом дії, які залежать від нього, без яких боржник не може виконати свого обов'язку;

розуміння секундарного права як різновиду суб'єктивних прав, якому властива відсутність кореспондуючих обов'язків іншої сторони здійснити активні дії; інтерес правоможної особи задовольняється за рахунок власних дій, інша особа зобов'язана не перешкоджати реалізації секундарного права;

положення про те, що критерієм відмежування цивільних зобов'язань від побутових обіцянок, моральних зобов'язань є наявність у сторін волі, яка виражена однозначно та чітко, надати своєму правочину юридичного характеру, якщо цей правочин відповідає вимогам закону, моральним засадам суспільства;

теза про те, що принцип справедливості у зобов'язальному праві є: по-перше, орієнтиром у визначенні конкретної суми відшкодування в зобов'язаннях відшкодування моральної шкоди; по-друге, орієнтиром встановлення еквівалентності обміну у відшкодувальних договірних зобов'язаннях; по-третє, засобом, за допомогою якого нівелюється 9 застосування занадто суворих наслідків норм цивільного законодавства відносно конкретного правовідношення.

Практичне значення одержаних результатів полягає:

- у науково-дослідній сфері – теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи можуть стати основою для подальших наукових досліджень вчення про зобов'язання і є підґрунтям для подальшого формування та вдосконалення вітчизняної теорії зобов'язального права;

- у сфері правотворчості – висновки, пропозиції та дефініції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності – в процесі підготовки та удосконалення законодавчих актів, присвячених регулюванню зобов'язальних відносин;

- у правозастосовчій діяльності – висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, сприятимуть вдосконаленню практики застосування норм чинного законодавства, що регулюють зобов'язальні відносини;

- у навчально-методичній роботі – матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних посібників і підручників з цивільного права, при викладанні курсу цивільного права, в розробленні спецкурсів з теоретичних проблем зобов'язального права;

- у правовиховній сфері – положення і висновки дисертації можуть бути використані для підвищення рівня правової культури населення, формування фахової правосвідомості студентів юридичних вузів.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», де проведено її обговорення.

Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на 33 конференціях, засіданнях круглих столів, зокрема: 8-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу, присвяченій п'ятій річниці присвоєння Одеській національній юридичній академії статусу національної (м. Одеса, 22-23 квітня 2005 р.); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного (м. Одеса, 12 лютого 2010 року); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 21-22 травня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного права» (13-14 травня 2011 року, м. Харків); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 28 травня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання)» (м. Київ, 10 листопада 2011 р.); Круглому столі «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства України на сучасному етапі» (м. Одеса, 9 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива» (м. Одеса, 19-20 квітня 2012 р.) та ін.

Теоретичні висновки дисертації використано при роботі над фундаментальним дослідженням за рахунок коштів Державного бюджету України, за темою: «Методологічне підґрунтя вдосконалення цивільного законодавства України», яке здійснюється на базі кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені в одній одноособовій монографії «Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання», 56 публікаціях, з яких 23 наукових статті опубліковано у фахових виданнях України. Крім того, результати дисертації також додатково відображаються в опублікованих дисертантом 22 інших виданнях: підручниках з цивільного, сімейного, господарського права України; науково-практичних коментарях до Цивільного кодексу України, Сімейного кодексу України, Господарського кодексу України та Житлового кодексу України.

Структура дисертації відображає логіку і послідовність наукового дослідження і зумовлена його предметом і метою. Дисертація складається зі вступу, п'ятих розділів, які включають 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (489 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 456 сторінок, із них основний текст – 408 сторінок, список використаних джерел – 48 сторінок.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

I. Монографія:

Голубева Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія / Н.Ю. Голубева. – О • Фенікс 2013.-642 с.

II. Статті у фахових виданнях:

1. Голубева Н.Ю. Проблема класифікації недоговірних зобов'язань // Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць. Вип. 31, – Одеса: Юрид. літ-ра, 2006. – С. 74-77.

2. Голубева Н.Ю. Юридична природа конкурсу з метою укладення договору // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип. 25. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2006. – С. 246-253.
3. Голубева Н.Ю. Принципи цивільного права як методологічна основа цивільного права України // Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць. Вип. 33. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2007. – С. 18-22.
4. Голубева Н.Ю. Загальна характеристика принципів цивільного права України // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип. 34. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2007. – С. 282-286.
5. Голубева Н.Ю. Правова природа загальних засад цивільного законодавства України // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип. 38. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2007. – С. 18-22.
6. Голубева Н.Ю. Розмежування конкурсу як різновиду публічної обіцянки винагороди та конкурсу як способу укладення договору // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип. 39. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2008. – С. 227-234.
7. Голубева Н.Ю. Класифікаційні критерії для побудування системи принципів цивільного права України // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 43. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2008. – С. 211-214.
8. Голубева Н.Ю. Система принципів цивільного права України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Вип. 9. – Ужгород: УжНУ, 2008. – С. 268-270.
9. Голубева Н.Ю. Захист права власності при позбавленні власника володіння (віндикаційний позов) // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 42. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2008. – С. 94-99.
10. Голубева Н.Ю. Свобода договору як принцип цивільного права // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 51. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2009. – С. 65-70.
11. Голубева Н.Ю. Поняття зобов'язання в цивільному праві / Н.Ю. Голубева // Південноукраїнський правничий часопис: Щоквартал. наук. журн. – 2010. – № 3. – С. 68-70.
12. Голубева Н.Ю. Система зобов'язань у цивільному праві України / Н.Ю. Голубева // Наукові праці Одеської національної юридичної академії: збірник наукових праць. – Т. 9. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2010. – С. 241-247.
13. Голубева Н.Ю. Поняття та система принципів цивільного процесуального права // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 53. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2010. – С. 103-114.
14. Голубева Н.Ю. Характеристика елементів зобов'язання // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 59. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2011. – С. 468-475.
15. Голубева Н.Ю. Проблеми цивільно-правового регулювання рентних зобов'язань // Науковий вісник Ужгородського національного університету: збірник наукових праць. Серія Право. Випуск 15. Частина 1. – Ужгород: УжНУ, 2011. – С. 155-158.
16. Голубева Н.Ю. Класифікація зобов'язань у цивільному праві // Збірник наукових праць за результатами міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми цивільного права». – Харків, 2012 – С. 317-321.
17. Голубева Н.Ю. Особливості зобов'язань, що виникають з договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 66. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2012. – С. 86-92.
18. Голубева Н.Ю. Дійсність немайнових зобов'язань за ЦК України / Н.Ю. Голубева // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: збірник наукових праць. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2012. – Том XII. – С. 300-313.
19. Голубева Н.Ю. Критерії розмежування зобов'язань із нематеріальним змістом від «моральних» обов'язків осіб // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право». Вип. 1028. – Харків: Вид-во ХДУ ім. В.Н. Каразіна, 2012 – С. 154-157.
20. Голубева Н.Ю. Співвідношення понять «зобов'язання» та «обов'язок» // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Вип. 18. – Ужгород: УжНУ «Говерла», 2012. – С. 76-79.
21. Голубева Н. Особенности реализации кредиторских обязанностей в обязательстве // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2013. – № 1 (253). – С. 21-24.
22. Голубева Н. Обязанности должника как составляющая содержания обязательственных правоотношений // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2013. – №2 (254). – С. 37-41.
22. Голубева Н.Ю. К вопросу о некоторых принципах обязательственного права // Вестник Пермского университета. Юридические науки. – 2013 – №1 (19). – С. 135-145.

III. Тези доповідей та наукові статті, опубліковані в інших виданнях:

1. Голубева Н.Ю. Вчення про зобов'язання у давньоримському цивільному праві // Часопис цивілістики: Наук.-практ. журн. – 2010. – №10. – С. 93-95.
2. Голубева Н.Ю. Класифікація зобов'язань у цивільному праві // Часопис цивілістики: Наук.-практ. журн. – 2010. – № 9. – С. 13-16.
3. Голубева Н.Ю. Категорія зобов'язання у давньоримському цивільному праві // Часопис цивілістики: Наук.-практ. журн. – 2011, – №11. – С. 60-64.33
4. Голубева Н.Ю. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин у цивільному праві Давнього Риму // Часопис цивілістики: Наук.-практ. журн. – 2012. – №12. – С. 45-48.
5. Голубева Н.Ю. Ознаки та умови публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу // Практика виборчого процесу в Україні та проблеми його правового регулювання: 36. тез та доповідей: Всеукр. наук.-практ. конф. 18-19 листопада 2005 р. – Одеса: Фенікс, 2005. – С. 141-145.
6. Голубева Н.Ю. Правова природа рекламних заходів у вигляді розіграшів та стимулюючих ігор // Римське право та сучасність. Матеріали IV наукової конференції 19-20 травня 2006 р. – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 113-114.

7. Голубева Н.Ю. Ознаки публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу //Правове життя сучасної України. Тези доповідей 9-ї звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА 26 квітня 2006 р. – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 233-235.
8. Голубева Н.Ю. Ознаки зобов'язання із публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу // Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем: Тези доповідей науково-практичної конференції 17 березня 2006 р. – Одеса, 2006: Фенікс. – С. 71-73.
9. Голубева Н.Ю. Правова природа загальних засад цивільного законодавства України // Правове життя сучасної України: Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції 27-28 квітня 2007 р. – Одеса: Фенікс, 2007. – С. 233-235.
10. Голубева Н.Ю. Загальні засади цивільного законодавства та принципи цивільного права України //Матеріали Міжнародної наукової конференції «Життя І.В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів» (присвячено 120-річчю від дня народження) 13 грудня 2008 р. – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 11-14.
11. Голубева Н.Ю. Класифікаційні критерії побудовання системи принципів цивільного права України //Правове життя сучасної України: Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції 18-19 квітня 2008 р. – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 268-269.
12. Голубева Н.Ю. Розмежування конкурсу як різновиду публічної обіцянки винагороди та конкурсу як способу укладення договору //Підприємництво і море: тези доповідей круглого столу 26 листопада 2007 р. – Одеса: Фенікс, 2008, – С. 136-137.
13. Голубева Н.Ю. Принцип свободи договору у цивільному праві // Римське право та сучасність. Матеріали V науково-методичної конференції 30-31 травня 2008 р. – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 41-42.
14. Голубева Н.Ю. Загальні засади цивільного законодавства України //Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 10 квітня 2009 р. – Одеса: ОДУВС, 2009. – С. 112-113.
15. Голубева Н.Ю. Правове регулювання розіграшів та стимулюючих ігор, що проводяться у ЗМІ //Правове життя сучасної України: Тези доповідей Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу 5-6 червня 2009 р. – Одеса: Фенікс, 2009. – С. 337-339.
16. Голубева Н.Ю. До питання класифікації недоговірних зобов'язань // Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин: круглий стіл, 19 лютого 2009 р.: тези доп. – Ірпінь, 2009. – С. 22.
17. Голубева Н.Ю. Принципи сімейного права України //Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матер. Міжнародної наукової конференції, присвяч. пам'яті Ю.С. Червоного 12 лютого 2010 р. – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 17-20.
18. Голубева Н.Ю. Принципи сімейного права України // Правове життя сучасної України: тези доповідей Міжнародна наукова конференція професорсько-викладацького та аспірантського складу 21-22 травня 2010 р. – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 387-390.
19. Голубева Н.Ю. Формування категорії «зобов'язання» у цивільному праві // Римське право і сучасність (Шерешевські читання): матер. Міжнар. наук. конф. 4 грудня 2010 р. – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 86-88.
20. Голубева Н.Ю. Поняття зобов'язання //Правове життя сучасної України: Матер. міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу 20-21 травня 2011 р. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 302-304.
21. Голубева Н.Ю. Проблеми регулювання рентних зобов'язань у ЦК України // Римське право і сучасність: Матер. Міжнар. наук. конф. 28 травня 2011 р.-Одеса: Фенікс, 2011.-С. 82-85.
22. Голубева Н.Ю. Співвідношення гарантії та поруки за цивільним законодавством України // Проблеми забезпечення зобов'язань: Матер. міжвуз. наук.-практ. конференції 3 березня 2011 р. – Одеса: ОДУВС, 2011. – С. 39-41.
23. Голубева Н.Ю. Недоліки регулювання рентних зобов'язань у ЦК України // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 10 листопада 2011 р. – К.: КНТ, 2012, – С. 414-416.
24. Голубева Н.Ю. Методологічні засади визначення категорії «цивільні» та «господарські» зобов'язання //Правове життя сучасної України: Матер.міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу 20-21 квітня 2012 р.– Т. 3. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 143-145.
25. Голубева Н.Ю. Зобов'язальне право як підгалузь цивільного права // Проблеми вдосконалення цивільного законодавства України: матеріали Круглого столу 12 травня 2012 р. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 12-14.
26. Голубева Н.Ю. Проблеми регулювання рентних зобов'язань у ЦК України // Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського: «Основи цивільного законодавства СРСР 1961 року» та їх вплив на формування сучасного цивільного законодавства України (до 50-річчя прийняття «Основ цивільного законодавства СРСР 1961 року»): матеріали наукової Інтернет-конференції, 6 грудня 2012 р. – С. 44-47.
27. Голубева Н.Ю. До питання про систему зобов'язального права // Правове життя сучасної України: Матер, міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу 20-21 квітня 2012 р. – Т. 3. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 25-27.
28. Голубева Н.Ю. Підстави виникнення зобов'язань за римським правом // Римське право і сучасність: матеріали Міжнародної наукової конференції 11 травня 2012 р. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2012. – С. 10-12.
29. Голубева Н.Ю. Співвідношення поняття «зобов'язання» та «зобов'язок» // Правова система України в умовах державних реформацийних процесів сьогодення: Матер. міжн. наук.-практ. конференції 26-27 жовтня 2012 р., м. Ужгород. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2012. – С. 91-94.
30. Голубева Н.Ю. Вдосконалення зобов'язального права України щодо визнання дійсними нематеріальних зобов'язань // Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства на сучасному етапі: матеріали Круглого столу 9 жовтня 2012 р. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 69-73.
31. Голубева Н.Ю. До питання про суб'єкти зобов'язання //Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива. Матер, міжн. наук.-практ. конф. 19-20 квітня 2012 р. – К.: ТОВ Білоперківдрук, 2013. – С. 268-271.
32. Голубева Н.Ю. Поняття складного за змістом зобов'язання //Правове життя сучасної України: Матер, міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу 16-17 квітня 2013 р. – Т. 2. – Одеса: Фенікс, 2013. – С. 559-561.
33. Голубева Н.Ю. Ознаки складного за змістом зобов'язання //Римське право і сучасність: матер. Міжнар. наук. конф. 24 травня 2013 р. – Т. 1. – Одеса: Фенікс, 2013. – С. 70-72.

IV. Інші публікації, що додатково висвітлюють основний зміст дисертації:

1. Цивільне право України (традиції та новачі): монографія /За заг. ред. Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонової; науков. ред. – Н.Ю. Голубева – Одеса: Фенікс, 2010.-700 с. (с. 112-134, 472-502).
2. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти): монографія / авт.кол; за заг. ред. Є.О. Харитонova. – Одеса: Фенікс, 2012. – 344 с. (с. 162-176).
3. Цивільне право України. Підручник. Том. 3. /За ред. Є.О. Харитонova. – Одеса: Юрид. літ-ра., 2006. – 832 с. (с. 465-483, 699-730).
4. Господарський кодекс України: науково-практ. комент. – [2-е вид., доп. та перероб.] /За ред. О.І. Харитонovої. – Х.: Одиссей, 2006. – 832 с. (с. 331-363, 374-401).
5. Навчально-методичний посібник для підготовки до здачі екзамену з курсу «Цивільне та сімейне право». Частина 1 /За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х.: ТОВ «Одиссей», 2007. – 320 с. (с. 180-193, 230-276).
6. Навчально-методичний посібник для підготовки до здачі екзамену з курсу «Цивільне та сімейне право». Частина 2 / За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х. : ТОВ «Одиссей», 2007. – 592 с. (с. 4-23, 55-81, 283-307,351-360, 397-413).
7. Хозяйственный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Под ред. Е.И. Харитоновой. – Х.: «Одиссей», 2007. – 752 с. (с. 314-344 355-380).
8. Цивільне право України: підруч.: в 2-х т.: Т. 1: підруч. / За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х.: Одиссей, 2008. – 832 с. (с. 8-10 612-622).
9. Цивільне право України: підруч.: у 2-х т.: Том 2 / За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х.: Одиссей, 2008. – 872 с. (с. 5-52, 157-166, 448-463, 650-678).
10. Гражданский кодекс Украины: научно-практ. комент. /Под ред. Е.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – [6-е изд., с изм. и доп.]. – Х.: Одиссей, 2009. – 950 с. (с. 386-394, 531-545, 919-932, 1035-1050, 1189-1195).
11. Цивільний кодекс України: науково-практ. комент. – [2-е вид.]. /За заг. ред. Є.О. Харитонova, О.І. Харитонovої, Н.Ю. Голубевової. – К.: Правова єдність. – 2009. – 740 с. (с. 239-245, 312-330, 364-388, 549-572, 585-592, 626-638).
12. Цивільний кодекс України: науково-практ. комент. – [6-е вид.] / За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х.: Одиссей, 2009. – 1200 с. (с. 386-395, 526-544, 919-933, 1035-1049, 1189-1195).
13. Цивільне право України: навчал. посіб. /За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – К.: Істина, 2009. – 280 с. (с. 91-135, 146-158 170 194-197, 208-213).
14. Цивільне та сімейне право України: підруч. /За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – К.: Правова єдність, 2009. – 968 с. (с. 23-27, 389-394, 504-525,536,551,723-742,772-775,804-822).
15. Житловий кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х.: Одиссей, 2009.- 480 с. (с. 10, 34-35, 103, 110, 148-182, 363-365, 388).
16. Жилищный кодекс Украины: научно-практический комментарий / Под. ред. Е.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – Х.: ООО «Одиссей», 2009. – 512 с. (с. 11, 35, 104, 111, 149-183, 364-366).
17. Зобов'язальне право України (елементарний курс): навч. пос. /за заг. ред. С.В. Резніченка; ОДУВС. – Одеса: ОДУВС, 2010. – 346 с. (с. 276-281).
18. Сімейне право України: Підручник /За ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – К. : Істина, 2010.-320 с. (с. 18-30, 189-198, 295-301).
19. Зобов'язальне право України: Підручник /За ред. С.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевової. – К.: Істина, 2011.-848 с. (с. 8-68,202-207,242-249, 302-305, 455-480, 602-612, 714-733).
20. Харитонов Є.О., Голубева Н.Ю. Цивільне право України: посібник для підготовки до іспиту. Частина перша. – Х. : Одиссей, 2011.-248 с. (с. 138-145, 177-212).
21. Харитонов Є.О., Голубева Н.Ю. Цивільне право України: посібник для підготовки до іспиту. Частина друга. Зобов'язальне право. – Х.: Одиссей, 2011.-256 с. (с. 4-219).
22. Цивільне право України: Особлива частина : підручник / За ред. В.Г. Фазикоша, С.Б. Булеци. – К.: Знання, 2013. – 751 с. (с. 357-373, 426-441,526-551,567-652).

АНОТАЦІЯ

Голубева Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

Дисертація містить комплексний аналіз теоретичних і практичних проблем правового регулювання зобов'язальних відносин: поняття зобов'язання у цивільному праві, його об'єкту, змісту тощо. У процесі дослідження формується цивільно-правова теорія зобов'язань у системі цивільного права.

Розглянуто питання щодо сутності зобов'язань та обґрунтовано необхідність розгляду їх в якості підгалузі цивільного права (зобов'язального права) та як специфічних цивільних відносин. Здійснено аналіз особливостей предмету, принципів та функцій зобов'язального права. Запропоновано визначення поняття зобов'язального права.

Визначено поняття зобов'язання та запропоновані шляхи вдосконалення його законодавчого визначення. Досліджено елементи зобов'язальних правовідносин. Встановлено співвідношення таких категорій як: «об'єкт зобов'язання», «предмет зобов'язання», «предмет виконання зобов'язання», «предмет

договору», «об'єкт договору» та сферу їх застосування. Охарактеризовано різновиди об'єкту зобов'язання, вимоги до них. Проаналізовано права та обов'язки сторін зобов'язання та доведено можливість виокремлення у зобов'язальному правовідношенні декількох різновидів обов'язків: обов'язки з надання (борг), які можна поділити на основні та додаткові; охоронні обов'язки, кредиторські обов'язки. Доведено можливість виокремлення у зобов'язальному правовідношенні декількох різновидів прав сторін: право вимоги кредитора, дебіторські правоможності, секундарні права. Обґрунтовано існування немайнових зобов'язань, двосторонньо-зобов'язуючих зобов'язань.

Ключові слова: зобов'язання, зобов'язальне право, об'єкт зобов'язання, предмет зобов'язання, право вимоги, борг, об'єкт цивільних прав.

АННОТАЦІЯ

Голубева Н.Ю. Обязательство в гражданском праве Украины: методологические основы правового регулирования. – Рукопись. Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

Диссертация содержит комплексный анализ теоретических и практических проблем правового регулирования обязательственных отношений: понятия обязательства в гражданском праве, его объекта, содержания и т.д. В процессе исследования формируется гражданско-правовая теория обязательств в системе гражданского права.

Основной идеей диссертации, к которой сводятся все выводы и рекомендации автора и на которой построена концепция работы, является утверждение о необходимости формирования общей теории обязательств, отвечающей современному состоянию цивилистической науки, обоснованной с теоретической и практической точек зрения.

Для достижения поставленной цели, в частности, исследован вопрос о понимании сущности обязательств, в результате чего сделан вывод о необходимости рассмотрения их в качестве подотрасли гражданского права (обязательственного права) и как специфических гражданских отношений. Осуществлен анализ особенностей предмета, принципов и функций обязательственного права.

Определено понятие обязательства как гражданского правоотношения, опосредующего перемещение материальных и нематериальных благ в гражданском обороте, в котором должник обязан совершить в пользу кредитора определенное действие (действия) имущественного или неимущественного характера или воздержаться от определенного действия (действий), а кредитор имеет право требовать от должника выполнения его обязанности (обязанностей), или обе стороны выступают относительно друг друга в качестве кредиторов (относительно прав) и должников (относительно обязанностей).

Предложены пути совершенствования законодательного определения обязательства относительно уточнения о гражданско-правовом характере отношения, возможности возникновения обязанности должника имущественного или неимущественного характера, множественности действий как объекта обязательства, возможности возникновения двусторонне-обязывающего обязательства, установления критериев отграничения неимущественных обязательств от разного рода бытовых обещаний, моральных обязательств, уточнения оснований возникновения обязательства, а также установления требований к форме совершения сделки, порождающей обязательство с неимущественным содержанием.

Установлено соотношение таких категорий, как: «объект обязательства», «предмет обязательства», «предмет выполнения обязательства», «предмет договора», «объект договора» и область их применения.

Исследованы разновидности объекта обязательства, требования к нему, а именно, действие как объект обязательства должно быть: возможным физически и юридически, полезным, достаточно определенным. При этом систематизированы разновидности определенности объекта в обязательстве: 1) объект точно определен в качестве уникальных или индивидуализированных действий; 2) объект определен только родом (генерически); 3) объем обязанности должника установлен только в общем виде (алеаторные обязанности); 4) объект определен в качестве альтернативной обязанности.

Сделан вывод о возможности выделения в обязательственном правоотношении нескольких разновидностей обязанностей: 1) обязанности по предоставлению (долг) – основные обязанности в обязательстве, которым корреспондируют права кредитора (делятся на основные и дополнительные); 2) охранительные обязанности, которые направлены на защиту интересов сторон в обязательстве, прямо не связанные с предоставлением; 3) кредиторские обязанности. Доказана возможность выделения в обязательственном правоотношении нескольких разновидностей прав сторон: право требования кре-

дителя; правомочности должника, которые прямо не корреспондируют обязанностям кредитора, но предусмотрены в законодательстве (дебиторские правомочности); секундарные права.

Обоснован вывод о существовании двусторонне-обязывающих обязательств. Доказано существование неимущественных обязательств (обязательств с неимущественным содержанием), которые не опосредствуют товарного обмена на примере безоплатного договора поручения, обязательства из публичного обещания вознаграждения по результатам конкурса (если обещано моральное поощрение за результат, который также не носит имущественный характер), обязательства из предварительного договора.

Ключевые слова \ обязательство, обязательственное право, объект обязательства, предмет обязательства, право требования, долг, объект гражданских прав.

SUMMARY

Golubeva N.J. Obligation in civil law of Ukraine: methodological bases of legal regulation. – Manuscript.

Thesis for the Scientific Degree of Doctor of Law. Speciality 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law, Private International Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2013.

The thesis provides a comprehensive analysis of theoretical and practical problems of civil binding relationships: concept and civil regulation of obligations, their object and content etc.

In particular, the question of liability essence is considered, resulting to the conclusion of their consideration necessity as a sub-branch of civil law (law of obligations) and as specific civil relations. The analysis of subject, principles and functions peculiarities of the obligation law has been made. The definition of the obligation law has been proposed.

The obligation notion has been determined and ways of legislative improvement of obligation definition have been proposed. The object and content as elements of obligation relationships have been examined. The correlation between the following categories has been established: «obligations object», «obligations subject», «subject of the obligations fulfillment», «subject of the contract», «object of the contract» and their scope. Different types of obligations object and their requirements have been examined. The rights and obligations of the parties' obligations have been analyzed and the ability of separation of several kinds of obligations in binding relationship has been proved: obligations to provide (debt) that can be divided into primary and secondary, security obligations and credit obligations. The possibility of isolation in several types of party's rights in the binding relationship has been proved: the right of the creditor, debit powers, secondary rights. The justification of non-property obligations existence, of bilateral-binding obligations has been made.

In the process of examination, the civil law theory of obligations in the civil law system has been formed.

Keywords: obligation, obligation law, the object of obligation, the subject of obligation, claim, debt, the object of civil rights.